

รูปแบบและกระบวนการสื่อสารพุทธธรรม
ผ่านสื่อสังคมออนไลน์ของพระสงฆ์ในสังคมไทย

.....

THE MODEL AND PROCESS OF BUDDHA-DHAMMA COMMUNICATION
THROUGH SOCIAL MEDIA OF BUDDHIST MONKS IN THAILAND

.....

พระมหาธนิต สิริวิมลทิน

CHIANG MAI
RAJABHAT
UNIVERSITY

รูปแบบและกระบวนการสื่อสารพุทธธรรม ผ่านสื่อสังคมออนไลน์ของพระสงฆ์ในสังคมไทย

THE MODEL AND PROCESS OF BUDDHA-DHAMMA COMMUNICATION THROUGH SOCIAL MEDIA OF BUDDHIST MONKS IN THAILAND

พระมหาธนิต สิริวิฑูตโน

สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

บทคัดย่อ

ดุษฎีนิพนธ์เรื่อง รูปแบบและกระบวนการสื่อสารพุทธธรรมผ่านสื่อสังคมออนไลน์ของพระสงฆ์ในสังคมไทย มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาพฤติกรรมการสื่อสารพุทธธรรมผ่านสื่อสังคมออนไลน์ของพระสงฆ์ในสังคมไทย 2) เพื่อศึกษากระบวนการสื่อสารพุทธธรรมผ่านสื่อสังคมออนไลน์ของพระสงฆ์ในสังคมไทย และ 3) เพื่อนำเสนอรูปแบบการสื่อสารพุทธธรรมผ่านสื่อสังคมออนไลน์ของพระสงฆ์ในสังคมไทย

ผลการวิจัย พบว่า พฤติกรรมการสื่อสารพุทธธรรมผ่านสื่อสังคมออนไลน์ของพระสงฆ์ในสังคมไทยผ่านทางเฟซบุ๊ก ยูทูบ เว็บไซต์ เช่น การโพสต์ภาพ อัปโหลดวิดีโอ เป็นการปฏิบัติศาสนกิจ ทั้งในประเทศไทย และต่างประเทศ ได้แก่ การบรรยายธรรม การปาฐกถาธรรม ในด้านการตอบปัญหาเป็นการตอบปัญหาทั้งในรูปแบบของข้อความ และเป็นรูปแบบสื่อมัลติมีเดีย มีความทันสมัยทันสมัยต่อเหตุการณ์ปัจจุบัน โดยกระบวนการสื่อสารพุทธธรรมผ่านสื่อสังคมออนไลน์ของพระสงฆ์ในสังคมไทย ประกอบไปด้วย หลักทฤษฎีการสื่อสาร คือ ผู้ส่งสาร สาร ช่องทาง สื่อ ผู้รับสาร และที่สำคัญต้องมีเจตนาของการส่งสารข้อมูลที่เป็นเรื่องจริง ไม่บิดเบือน ไม่แต่งแต้มใส่สี เรื่องที่เสนอนั้นต้องเหมาะสมกับกาลเวลา แต่ในบางสถานการณ์ผู้ส่งสารอาจต้องพิจารณาด้วยปัญญาว่าบางเรื่องอาจไม่เหมาะสมกับเวลา อาจไม่เป็นที่ชอบใจของคนบางกลุ่ม บางคนแต่เมื่อเสนอเรื่องนั้นไปแล้วต้องก่อให้เกิดประโยชน์ต่อมหาชน ตลอดจนรูปแบบการสื่อสารพุทธธรรมผ่านสื่อสังคมออนไลน์ของพระสงฆ์ในสังคมไทย ประกอบไปด้วยรูปแบบสื่อทัศน์ รูปแบบโสต รูปแบบโสตทัศน์ ความมีองค์ประกอบของรูปแบบการสื่อสารพุทธธรรม คือ เนื้อหาธรรมะถูกต้อง ถูกใจ และท้ายที่สุดต้องมีการประเมินตรวจสอบรูปแบบการสื่อสารพุทธธรรมด้วยการตรวจสอบจากความมั่นคง และความคงอยู่ของเฟซบุ๊ก ยูทูบ เว็บไซต์ และทำการประเมินตรวจสอบการกดไลค์ (Like) และการแบ่งปันข้อมูล (Share) เป็นต้น

คำสำคัญ: รูปแบบการสื่อสารพุทธธรรม

Abstract

The dissertation entitled ‘The Model and Process of Buddha-Dhamma Communication through Social Media of Buddhist Monks in Thailand’ consists of 3 objectives as: 1) to study the Buddhist monks’ communication behavior of Buddha-Dhamma through the online social media in Thailand, 2) to investigate the process of Buddha-Dhamma communication through the online social media of the Buddhist monks in Thailand and 3) to explore the model of Buddha-Dhamma communication through the online social media of the Buddhist monks in Thailand.

The results revealed that the Buddhist monks’ communication behavior of Buddha-Dhamma through the online social media in Thailand, they have communicated Dhamma by the www.facebook.com, www.youtube.com, the websites viz. through posting photos and uploaded video. In addition, the Buddhist mission in Thailand and foreign countries were used the Dhamma Discussion included answer the Dhamma questions through massage and multimedia. Regarding to the Buddha-Dhamma communication process, through social media of the Thai Buddhist monks, it is composed of the principles of communication that are sources, messages, channels, and receivers. Especially, the intention of the senders, they must send the statement of truth. The model of Buddha-Dhamma communication through social media of the monks in Thai society, it is composed of the empirical communication media both audiovisual material and screen media. The appropriated patterns of Dhamma communication are as follows: the essence of Dhamma must be true, pleasant, and appropriate to the current event and benefit to all people. In addition, the Dhamma must be presented on target and easy to understand, thus, it needs the expert or the Dhamma communicators who have the perfect knowledge and expert in Dhamma propagation and the pattern of Buddha-Dhamma communication. The pattern of Buddha-Dhamma communication and to examine the stability and persistence of the Facebook, YouTube and websites and monitoring on the Like and Share and so on

Keyword: The Model of Buddha-dhamma Communication

บทนำ

การเผยแผ่ธรรมในสมัยพุทธกาลนั้น พระพุทธองค์ทรงใช้วิธีการเผยแผ่โดยอาศัยสภาพสิ่งแวดล้อม บุคคล และ วัตถุสิ่งของ รวมถึงหมู่คณะ จาริตประเพณี สามัญสำนึก อุปนิสัย และระดับภูมิปัญญาของผู้ฟังว่าอยู่ระดับไหน ควรฟังธรรม เบาหรือหนัก ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า พระพุทธองค์ทรงใช้วิธีการเผยแผ่อย่างสุขุมคัมภีรภาพ อธิบายให้คนฟังได้เข้าใจอย่างแจ่มแจ้ง ชักจูงให้คนฟังได้สนใจอยากฟังมีจิตใจคล้อยตามรสแห่งพระธรรมเทศนามากยิ่งขึ้น (ที.ปา. เล่มที่ 11/ข้อที่ 312/หน้าที่ 292) การเจริญเติบโตทางด้านเทคโนโลยีและสารสนเทศ (พระจักรพงษ์ วิสุทฺธสโร, 2542) ได้ส่งผลกระทบต่อกลุ่มผู้ใช้ถึง 50 ล้านคนทั่วโลก รวมทั้งพระภิกษุสงฆ์ในพระพุทธศาสนาด้วย ทั้งในด้านที่เป็นเครื่องมือในการศึกษาค้นคว้า การทำวิจัย การเผยแผ่ พระพุทธศาสนา และการสื่อสารสนทนาสั่งสอนธรรมะกับบุคคลต่างๆ เนื่องจากมีความสะดวกสบาย ประหยัด และรวดเร็ว ผู้สื่อข่าวของหนังสือพิมพ์คมชัดลึก ได้ทดลองเข้าไปในเว็บไซต์เฟซบุ๊ก โดยค้นหาคำว่า พระ หลวงพี่ พระมหา และ phra เป็นต้น พบว่ามีพระสงฆ์ที่ใช้เฟซบุ๊กในการสื่อสารอยู่จำนวนมาก ขณะที่พระสงฆ์บางรูปได้ใช้ชื่อเล่น เพื่อไม่ให้ค้นพบได้ง่าย แต่กลับนำรูปถ่ายของตัวเองแสดงไว้ในเฟซบุ๊ก พระภิกษุส่วนมากใช้ในทางที่เหมาะสมต่อสมณสาธูป เป็นประโยชน์

ต่อพระพุทธศาสนา แต่ยังมีพระภิกษุสามเณรส่วนหนึ่งที่ใช้ระบบสื่อสารสังคมออนไลน์ เช่น อีเมล เฟซบุ๊ก แชนแนล ฯลฯ ในทางที่ไม่เหมาะสม สร้างความไม่สบายใจแก่พุทธศาสนิกชนบางกลุ่มจนมีการร้องเรียนดังปรากฏเป็นข่าว (พระธรรมโกศาจารย์, 2548)

เมื่อสังคมมีการเปลี่ยนแปลงไป ทำให้เกิดความเจริญทางเทคโนโลยี มีการสื่อสารสมัยใหม่ คือ สังคมออนไลน์ ซึ่งได้เข้ามามีบทบาทเป็นอย่างมาก ทำให้การเผยแผ่ธรรมะของพระสงฆ์ไทยเปลี่ยนแปลงไปทั้งรูปแบบและวิธีการ ตลอดจนการประยุกต์เนื้อหาสาระให้เข้ากับเหตุการณ์ในยุคปัจจุบัน พระสงฆ์ไทยที่ทำหน้าที่ในการเผยแผ่พุทธธรรมเพื่อประโยชน์แก่สังคม มีรูปแบบ วิธีการ และพฤติกรรมการนำเสนอที่แตกต่างกัน เช่น การโพสต์รูปภาพ การอัปโหลดวิดีโอ การแบ่งปัน และการแสดงความคิดเห็น เป็นต้น พระนักเผยแผ่ธรรมะแต่ละรูป มีรูปแบบและวิธีการนำเสนอเนื้อหาที่แตกต่างกันไป เพราะได้แสดงบทบาทในฐานะนักสื่อสารมวลชน มีการบูรณาการเนื้อหาสาระให้เข้ากับเหตุการณ์ปัจจุบันและใช้สื่อออนไลน์ให้เกิดประโยชน์ในสังคมออนไลน์ซึ่งไม่ต่างกับสังคมทั่วไป (พระมหาสมชาย ฐานวุฑโฒ, 2549) ปรากฏกิจกรรมได้หลายรูปแบบ เช่น ในเฟซบุ๊กจะพบในรูปแบบสื่อทัศน ได้แก่ หนังสือพิมพ์ บทความ และภาพนิ่ง รูปแบบสื่อสด ได้แก่ สื่อที่มีการนำเสนอแต่เสียงเช่น ไฟล์เสียง audio mp3 wave เป็นต้น รูปแบบสื่อสดทัศน ได้แก่ วิทียู ทูทส์ ภาชนนตร์ วิดีโอ วิดีโอติสก์ ทั้งฟังและมองเห็น ตลอดจนถึงหลักพุทธธรรมของคนที่สนใจ และต้องการศึกษาสารธรรมแบบกะทัดรัด รวดเร็วทันใจ ต้องเข้าไปศึกษาในเฟซบุ๊ก ถ้าต้องการศึกษาสารธรรมที่เป็นวิชาการ เนื้อหาครบถ้วน มีแหล่งที่มาอ้างอิง ต้องเข้าไปศึกษาในเว็บไซต์ ถ้าต้องการดูคลิปวิดีโอ ทั้งภาพและเสียง ต้องเข้าไปศึกษาในยูทูบ

ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงศึกษาพฤติกรรมการสื่อสารพุทธธรรมที่ประกอบไปด้วย การโพสต์ภาพ การอัปโหลดวิดีโอ การแสดงความคิดเห็น การตอบปัญหา การสื่อสารกับกลุ่มบุคคล การสนทนา การหาข้อมูลข่าวสาร การแบ่งปัน และกระบวนการสื่อสารพุทธธรรม ได้แก่ ผู้ส่งสาร สาร ช่องทาง และผู้รับสาร ตลอดจนรูปแบบการสื่อสารพุทธธรรมผ่านสื่อสังคมออนไลน์ของพระสงฆ์ในสังคมไทยที่ใช้ในการประกาศพระศาสนาผ่านช่องทางเฟซบุ๊ก ยูทูบ และเว็บไซต์ ให้เกิดประโยชน์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสืบต่อไป เพราะถ้าหากใช้วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแบบเดิมอาจเข้าไม่ถึงสังคมยุคใหม่หรือคนรุ่นใหม่ ซึ่งโน้มเอียงไปทางบริโภคนิยมมากขึ้นทุกวัน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาพฤติกรรมการสื่อสารพุทธธรรมผ่านสื่อสังคมออนไลน์ของพระสงฆ์ในสังคมไทย
2. เพื่อศึกษากระบวนการสื่อสารพุทธธรรมผ่านสื่อสังคมออนไลน์ของพระสงฆ์ในสังคมไทย
3. เพื่อศึกษารูปแบบการสื่อสารพุทธธรรมผ่านสื่อสังคมออนไลน์ของพระสงฆ์ในสังคมไทย

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยทำการศึกษาจากข้อมูลดังนี้

1. **ชั้นปฐมภูมิ (Primary Sources)** ศึกษาข้อมูลจากคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา ฉบับภาษาไทยและฉบับภาษาบาลีของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

2. **ข้อมูลชั้นทุติยภูมิ (Secondary Sources)** ศึกษาข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่

2.1 เอกสาร/ตำราวิชาการ ประกอบไปด้วย

- การเผยแผ่เชิงรุก โดย พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมมจิตโต)
- หลักการบริหารและจัดการวัดในยุคโลกาภิวัตน์ โดย พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต)
- ยุทธศาสตร์การทำงานเผยแผ่ของคณะสงฆ์ไทย โดย พระครูสุนทรธรรมโสภณ

- การใช้เทคโนโลยีกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดย พระจักรพงศ์ วิสุทฺธิสโร
- เครือข่ายสังคมออนไลน์ก่อนกำเนิดสื่อออนไลน์ โดย ฉัตรทิพย์ นาถสุภา
- Social Network สังคมออนไลน์ สังคมลวงโลก โดย สุนันทา พุทธวรรณะ

2.2 งานวิจัย ประกอบไปด้วย

- ศึกษาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศของคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน โดย พระมหาบุญไทย ปุณฺณมโน (ดั่งวงศ์)
- การเผยแผ่พุทธธรรมของพระราชปัญญาเมธี โดย พระมหาบุญหลาย ถาวโร
- ภาพยนตร์: สื่อสมัยใหม่ในการเผยแผ่ศาสนา โดย วสุ ศักดินันท์
- การใช้สื่อเทคโนโลยีในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา: กรณีศึกษา คณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ โดย พระธนิศ สิริวิฑูโน (สุนละวัน)
- เครือข่ายสังคมออนไลน์: แนวโน้ม ปรากฏการณ์ และจริยธรรม โดย วิยะดา ฐิติมัชฌิมา

ขอบเขตด้านเนื้อหา

1. ศึกษาพฤติกรรมการสื่อสารพุทธธรรม ประกอบไปด้วย

- การโพสต์ภาพ/การอัปโหลดวิดีโอ
- การแสดงความคิดเห็น
- การตอบปัญหา
- การสื่อสารกับกลุ่มบุคคล
- การสนทนา
- การหาข้อมูลข่าวสาร
- การแบ่งปัน

2. กระบวนการสื่อสารพุทธธรรม ประกอบไปด้วย

- ผู้ส่งสาร
- สาร
- ช่องทาง
- ผู้รับสาร

3. รูปแบบการสื่อสารพุทธธรรม ประกอบไปด้วย

- รูปแบบสื่อทัศน์
- รูปแบบสื่อโสต
- รูปแบบสื่อโสตทัศน์

ขอบเขตพื้นที่ศึกษา

1. เฟซบุ๊ก ประกอบไปด้วย

- <https://www.facebook.com/ThanavuddhoStory?fref=ts> (พระมหาสมชาย ฐานวุฑฺโฒ)
- <https://www.facebook.com/v.vajiramedhi?fref=ts> (พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี)
- <https://www.facebook.com/pages/fanpage?fref=ts> (พระมหาสมปอง ตาลปุตฺโต)
- <https://www.facebook.com/visalo?fref=ts> (พระไพศาล วิสาโล)
- <https://www.facebook.com/Buddhadasa.in.th?fref=ts> (พุทธทาสภิกขุ)
- <https://www.facebook.com/P.A.Payutto?fref=ts> (พระพรหมคุณาภรณ์ (ประยุทธิ์ ปยุตฺโต))
- <https://www.facebook.com/pages41261819236?fref=ts> (พระราชธรรมนิเทศ (พยอม กลฺยาโณ))
- <https://www.facebook.com/ajarntong?fref=ts> (พระธรรมมิ่งคลาจารย์ (หลวงพ่อดอง สิริมฺจฺโล))
- <https://www.facebook.com/sdsface?fref=ts> (เสถียรธรรมสถาน)

2. ยูทูป ประกอบไปด้วย

- พระมหาสมชาย ฐานวุฑฺโฒ
- พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี
- พระมหาสมปอง ตาลปุตฺโต
- พระไพศาล วิสาโล
- พุทธทาสภิกขุ
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ประยุทธิ์ ปยุตฺโต)
- พระราชธรรมนิเทศ (พยอม กลฺยาณ)
- พระธรรมมิ่งคลาจารย์ (หลวงพ่อดอง สิริมจฺคโล)
- เสถียรธรรมสถาน

3. เว็บไซต์ ประกอบไปด้วย

- <http://www.bodhiyalai.org>
- <http://www.dhammadelivery.com>
- <http://www.visalo.org>
- <http://watprayoon.org>
- <http://www.mcu.ac.th>
- <http://www.watnyanaves.net/th/home>
- <http://www.sdsweb.org/sdsweb>
- <http://www.watpahsunan.org>
- <http://www.dmc.tv>
- <http://www.buddhadasa.com>

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. วิธีการเก็บข้อมูลเพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 1

ศึกษาพฤติกรรมของสื่อ ได้แก่ เฟซบุ๊ก ยูทูป และเว็บไซต์ที่กำหนดไว้ในขอบเขต และนำเสนอพฤติกรรมของแต่ละสื่อ

2. วิธีการเก็บข้อมูลเพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 2

ศึกษากระบวนการสื่อสารพุทธธรรมในเฟซบุ๊ก ยูทูป และเว็บไซต์ที่กำหนดไว้ในขอบเขต

3. วิธีการเก็บข้อมูลเพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 3

ทำการประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) โดยการนำเอารูปแบบที่สังเคราะห์แล้วให้ผู้ทรงคุณวุฒิในแต่ละด้าน

ร่วมกันวิพากษ์ ประกอบไปด้วย

ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านพระพุทธศาสนา

1. พระมหาดวงจันทร์ คุตตสีโล, ดร.
2. พระอาจารย์ วิสิทธิ์ วงศ์ไส, ดร.
3. พระครูสมุห์อินทร์วงศ์ อัสสรภาณี, ดร.

ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านคอมพิวเตอร์

1. รศ.ดร.ตรัสพงศ์ ไทยอุบลมัมภ์
2. ดร.นราธิป เทียงแท้
3. ผศ.ดร.คันสนีย์ เอื้อพันธ์วิริยะกุล

ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านเทคโนโลยีการสื่อสาร

1. รศ.ดร.วิทยา ดำรงเกียรติศักดิ์
2. รศ.จักรภพ วงศ์ละคร
3. ผศ.ดร.วรวิทย์ นิเทศศิลป์

ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านจิตวิทยา

1. รศ.ดร.นรินทร์ชัย พัฒนพงศา
2. ผศ.ดร.ปรีชา เจริญเจริญ
3. ดร.ณรงค์ศักดิ์ จันทน์นวล

ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านเว็บมาสเตอร์/นิเทศศาสตร์

1. พนมธรรม อมรเลิศวิทย์
2. พีรวิชญ์ ภาคนนท์กุล
3. มณฑนา ภาคสุวรรณ

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่องรูปแบบและกระบวนการสื่อสารพุทธธรรมผ่านสื่อสังคมออนไลน์ของพระสงฆ์ในสังคมไทยสามารถสรุปได้ดังนี้

1. พฤติกรรมการสื่อสารพุทธธรรมผ่านสื่อสังคมออนไลน์ของพระสงฆ์ในสังคมไทย

พฤติกรรมการสื่อสารพุทธธรรม หมายถึง การแสดงออกด้านต่างๆ ในการสื่อสารพุทธธรรมผ่านทางสื่อสังคมออนไลน์ เช่น การแสดงหรือการแบ่งปันข้อความ รูปภาพ วิดีโอ คำถาม-คำตอบ ไฟล์ การแสดงความคิดเห็น การสื่อสารกับกลุ่มบุคคล การสนทนา การหาข้อมูลข่าวสาร โดยแสดงพฤติกรรมการสื่อสารพุทธธรรมผ่านทางเฟซบุ๊ก ยูทูบ และเว็บไซต์ ในรูปแบบของการนำเสนอพุทธธรรม เช่น การปาฐกถา การบรรยาย การสัมมนา การสัมภาษณ์ และการแสดงพระธรรมเทศนา เป็นต้น

พฤติกรรมการสื่อสารพุทธธรรมผ่านทางเฟซบุ๊ก พบว่า การโพสต์ภาพ การอัปโหลดวิดีโอ ส่วนใหญ่แล้วทั้งรูปภาพและวิดีโอเป็นการปฏิบัติศาสนกิจ ทั้งในประเทศไทย และต่างประเทศ ได้แก่ การบรรยายธรรม การปาฐกถาธรรม กิจกรรมอื่นๆ ฯลฯ ส่วนพระมหาสมชาย ฐานวุฑโฒ แสดงออกด้วยการโพสต์รูปภาพ/วิดีโอ การนำเสนอพุทธธรรมด้วยภาพนิ่งการ์ตูน 3D ทันยุคทันสมัยต่อเหตุการณ์ปัจจุบัน อธิบายความหมายเข้าใจง่าย ทั้งเยาวชนและผู้ใหญ่ สามารถเข้าไปศึกษาเรียนรู้ได้ตลอดจนถึงพระไพศาล วิสาโล พุทธศาสนิกชน พระพรหมคุณาภรณ์ (ประยุทธิ์ ปยุตโต) พระราชธรรมนิเทศ มีการนำเสนอพุทธธรรมด้วยภาพนิ่ง ส่วนใหญ่เป็นภาพนิ่งโดยทั่วไป มีความเรียบง่าย ทันยุคทันสมัยต่อเหตุการณ์ปัจจุบัน ส่วนเนื้อหาของธรรมะโดยภาพรวมแล้ว มีการนำเสนอทั้งภาษาไทย ภาษาอังกฤษ และภาษาบาลี ซึ่งการนำเสนอส่วนใหญ่พุทธธรรมมาใช้มี 5 ประเภท คือ พุทธศาสนสุภาษิต สุภาษิต คำคม คำกลอน และการใช้ภาษาอังกฤษเพื่อเผยแผ่ธรรมะ ส่วนการแสดงความคิดเห็น พบว่า ผู้ดูแลระบบไม่ได้ออกมาแสดงความคิดเห็นใดๆ พบแต่ผู้ที่เข้ามาศึกษาแสดงความคิดเห็นไปตามความคิดของตนเอง ด้านการตอบปัญหา พบว่า มีการตอบปัญหาทั้งในรูปแบบของข้อความ และตอบเป็นรูปแบบสื่อมัลติมีเดีย ด้านการสื่อสารกับกลุ่มบุคคลไม่พบหรือปรากฏแต่อย่างใด ด้านการสนทนาเป็นการสนทนาของผู้รับสารฝ่ายเดียว ส่วนผู้ดูแลระบบ ไม่ได้มีการสนทนาโต้ตอบ ด้านการหาข้อมูลข่าวสาร ไม่ปรากฏแต่อย่างใด ส่วนการแบ่งปัน พบเป็นจำนวนมากในการแบ่งปันข้อมูลเพื่อการศึกษาเรียนรู้สืบต่อไป

พฤติกรรมการสื่อสารพุทธธรรมผ่านทางยูทูบ พบว่า พฤติกรรมส่วนใหญ่แสดงออกด้วยการอัปโหลดวิดีโอ และการตอบปัญหาเป็นไปในรูปแบบสื่อมัลติมีเดีย เช่น การปาฐกถา การบรรยาย การสัมมนา การสัมภาษณ์ ฯลฯ แล้วนำเสนอพุทธธรรมด้วยการอัปโหลดวิดีโอในรูปแบบที่เป็นสื่อมัลติมีเดียลงในยูทูบ และจากการสำรวจยังพบว่ามีผู้ติดตาม และเข้าชม

เป็นจำนวนมาก เพราะความมีชื่อเสียงของตัวบุคคล ตลอดจนมีสื่อมวลชนที่มีเนื้อหาและข้อมูลที่ทันสมัย เมื่อนำไปเผยแพร่ลงในยูทูป ซึ่งเป็นสื่อที่มีคนดูจำนวนมาก สามารถย้อนหลัง และดาวน์โหลดเก็บไว้ได้ เครื่องมือสื่อสารและอินเทอร์เน็ตจึงเป็นสิ่งที่จำเป็นในการเผยแพร่ธรรมะ เช่น คนที่อยู่ต่างประเทศ สามารถฟังธรรมะผ่านทางอินเทอร์เน็ตได้ จึงทำให้สามารถเผยแพร่พระพุทธศาสนาไปได้ทั่วโลก เป็นต้น

2. กระบวนการสื่อสารพุทธธรรมผ่านสื่อสังคมออนไลน์ของพระสงฆ์ในสังคมไทย

ในปัจจุบันการใช้สื่อออนไลน์กลายเป็นเรื่องปกติในชีวิตประจำวัน ทำให้การรับทราบข้อมูลของกันและกันระหว่างปัจเจกบุคคล และระหว่างปัจเจกบุคคลกับพหุบุคคล เป็นไปอย่างสะดวกรวดเร็ว รวมถึงในแง่เศรษฐกิจก็สามารถประหยัดค่าใช้จ่ายในการสื่อสารได้มากกว่าการสื่อสารประเภทอื่นๆ การถือกำเนิดขึ้นของระบบออนไลน์ จึงเป็นการปฏิวัติการสื่อสารของมนุษย์ครั้งสำคัญที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงองคาพยพต่างๆ ของมนุษย์ทั่วโลก และเป็นที่แน่นอนด้วยว่ากระแสความเปลี่ยนแปลงนี้ส่งผลต่อความเป็นไปของพระพุทธศาสนาและพุทธศาสนิก (พุทธบริษัท) อย่างเลี่ยงไม่ได้ เพราะบรรดาพุทธศาสนิกมีความจำเป็นต้องใช้เครื่องมือเพื่อการสื่อสาร ซึ่งการใช้เครื่องมือเหล่านี้มีทั้งส่วนสร้างสรรค์ (constructive implement) และส่วนทำลาย (destructive implement) หากไม่มีการคำนึงถึงปทัฏฐาน คือ หลักธรรมวินัยต่างๆ

อีกทั้งผู้ทรงวุฒิได้นำเสนอแนวคิดในกระบวนการสื่อสารพุทธธรรม โดยเน้นถึงกระบวนการดังต่อไปนี้คือ

1) **ผู้ส่งสาร (sender) หรือแหล่งสาร (source)** หมายถึง บุคคล กลุ่มบุคคล หรือหน่วยงานที่ทำหน้าที่ในการส่งสาร หรือเป็นแหล่งกำเนิดสารที่เป็นผู้เริ่มต้นส่งสารด้วยการแปลสารนั้นให้อยู่ในรูปของสัญลักษณ์ที่มนุษย์สร้างขึ้นแทนความคิดในงานวิจัยเรื่องนี้ผู้ส่งสาร ประกอบไปด้วย พระมหาสมชาย ฐานวุฑโฒ พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี พระมหาสมปอง ตาลปุตโต พระไพศาล วิสาโล พุทธทาสภิกขุ พระพรหมคุณาภรณ์ (ประยุทธิ์ ปยุตโต) พระราชธรรมนิเทศ (พยอม กลฺยาณ) พระธรรมมังคลาจารย์ (หลวงพ่อดอง สิริมฺจฺโล) และเสถียรธรรมสถาน

คุณสมบัติผู้ส่งสารธรรมที่ดีควรประกอบไปด้วย 1) มีความสามารถ ได้แก่ ความรู้ ความสามารถในการจัดการข้อมูลข่าวสารหรือเรื่องที่จะสื่อสาร และเรื่องการส่งสารของผู้ส่งสาร รวมทั้งความสามารถในการจัดการควบคุมสถานการณ์ในการสื่อสาร 2) บุคลิกลักษณะ ถ้าผู้ส่งสารมีบุคลิกลักษณะที่ผิด ไม่น่าไว้วางใจ ผู้รับสารก็จะพยายามหลีกเลี่ยงที่จะรับสาร 3) ความสุขุมเยือกเย็น การไม่มีอาการที่แสดงความตื่นตระหนกกลัว สามารถควบคุมความรู้สึกขณะที่ทำการสื่อสาร 4) การเป็นที่ยอมรับทางสังคม การเป็นคนมีชื่อเสียงหรือเป็นที่ยอมรับของสังคมโดยทั่วไปนั้น จะทำให้ได้รับความรู้สึกที่ดี ส่วนใหญ่ความเชื่อถือของผู้รับสารก่อนที่จะมีการสื่อสาร เป็นความรู้สึกที่ทำให้ผู้รับสารสนใจในตัวสาร 5) การเป็นคนเปิดเผย เป็นสิ่งที่จะช่วยสร้างความไว้วางใจให้เกิดขึ้นกับผู้รับสาร ทำให้เกิดความรู้สึกสนิทสนมเป็นกันเอง ทราบและเข้าใจวัตถุประสงค์ของผู้ส่งสารได้ง่าย

2) **สาร (message)** หมายถึง เรื่องราวที่มีความหมาย หรือสิ่งต่างๆ ที่อาจอยู่ในรูปของข้อมูล ความรู้ ความคิด ความต้องการ อารมณ์ ฯลฯ ในงานวิจัยเรื่องนี้ สาร ประกอบไปด้วย ขันธ์ 5 อริยสัจ 4 ไตรลักษณ์ 3 กฎแห่งกรรม พรหมวิหาร 4 อัปมาท สังคหัตถ์ 4 ขรวาธรรม 4 บุญกิริยาวัตถุ 10 สัมปรีชธรรม 7 มรรค 8 และพุทธศาสนสุภาษิต

3) **สื่อ หรือช่องทาง (media or channel)** เป็นองค์ประกอบที่สำคัญอีกประการหนึ่งในการสื่อสาร หมายถึง สิ่งที่เป็นพาหนะของสาร ทำหน้าที่นำสารจากผู้ส่งสารไปยังผู้รับสาร ผู้ส่งสารต้องอาศัยสื่อหรือช่องทางทำหน้าที่นำสารไปสู่ผู้รับสาร ในงานวิจัยเรื่องนี้ สื่อ หรือช่องทาง ประกอบไปด้วย เฟซบุ๊ก ยูทูป และเว็บไซต์

4) **ผู้รับสาร (receiver)** หมายถึง บุคคล กลุ่มบุคคล หรือมวลชนที่รับเรื่องราวข่าวสารจากผู้ส่งสาร และแสดงปฏิกิริยาตอบกลับ (Feedback) ต่อผู้ส่งสาร หรือส่งสารต่อไปถึงผู้รับสารคนอื่นๆ ตามจุดมุ่งหมายของผู้ส่งสาร ในงานวิจัยเรื่องนี้ ผู้รับสาร ประกอบไปด้วย กลุ่ม Generation Z มีอายุอยู่ระหว่าง 6-10 ปี (กลุ่มเด็ก) กลุ่ม Generation Y และ Generation D (Digital) มีอายุระหว่าง 15-30 ปี (วัยรุ่น นักเรียน นักศึกษา และกลุ่มวัยเริ่มทำงาน) กลุ่ม Generation X มีอายุระหว่าง 30-45 ปี (กลุ่มคนวัยทำงาน นักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญ นักการเมือง นักสื่อสารมวลชน) และกลุ่มทั่วไป

3. รูปแบบสื่อสารพุทธธรรมผ่านสื่อสังคมออนไลน์ของพระสงฆ์ในสังคมไทย

รูปแบบการสื่อสารพุทธธรรมผ่านสื่อสังคมออนไลน์ของพระสงฆ์ในสังคมไทย ประกอบไปด้วยรูปแบบสื่อทัศน รูปแบบโบสถ์ รูปแบบโสตทัศน ที่สำคัญต้องมียุคประกอบของรูปแบบการสื่อสารพุทธธรรม คือ เนื้อหาธรรมะถูกต้อง ถูกใจ

สมัยและได้ประโยชน์สำหรับผู้รับสาร มีการนำเสนอที่ตรงเป้าหมาย เข้าใจง่าย ตัวผู้สื่อสารธรรมจำต้องเป็นผู้รู้ดี มีความชำนาญในการเผยแผ่ โดยรูปแบบต้องมีความเชื่อมโยง สัมพันธ์ และดำเนินตามกระบวนการสื่อสารพุทธธรรม คือ รูปแบบต้องมีเจตนาในการสื่อสารพุทธธรรมที่เด่นชัด รูปแบบต้องมีการสื่อสารพุทธธรรมที่โดนใจ ตลอดจนรูปแบบของเนื้อหาการสื่อสารพุทธธรรมต้องโดดเด่น และรูปแบบการสื่อสารพุทธธรรมต้องมีความเชื่อมโยงเกี่ยวกับองค์ประกอบของกระบวนการสื่อสารพุทธธรรม ซึ่งองค์ประกอบของกระบวนการสื่อสารพุทธธรรมนั้นมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะรูปแบบจะสมบูรณ์หรือไม่ขึ้นขึ้นอยู่กับผู้ส่งสาร สาร ช่องทาง และผู้รับสาร ท้ายที่สุดต้องมีการประเมินตรวจสอบรูปแบบการสื่อสารพุทธธรรมด้วยการตรวจสอบจากความมั่นคง และความคงอยู่ของเฟซบุ๊ก ยูทูบ เว็บไซต์ และทำการประเมินด้วยการตรวจสอบการกดไลค์ (Like) อย่างน้อย 2 ปีขึ้นไป และการแบ่งปัน (Share) เป็นต้น

การอภิปรายผล

ในปัจจุบันการใช้สื่อออนไลน์กลายเป็นเรื่องปกติในชีวิตประจำวัน ทำให้การรับทราบข้อมูลของกันและกันระหว่างปัจเจกบุคคล และระหว่างปัจเจกบุคคลกับพหุบุคคลเป็นไปอย่างรวดเร็ว รวมถึงในแง่เศรษฐกิจก็สามารถประหยัดค่าใช้จ่ายในการสื่อสารได้มากกว่าการสื่อสารประเภทอื่นๆ การถือกำเนิดขึ้นของระบบออนไลน์จึงเป็นการปฏิวัติการสื่อสารของมนุษย์ครั้งสำคัญที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงองคาพยพต่างๆ ของมนุษย์ทั่วโลก และเป็นที่แน่นอนด้วยว่ากระแสความเปลี่ยนแปลงนี้ส่งผลต่อความเป็นไปของพระพุทธศาสนาและพุทธศาสนิก (พุทธบริษัท) อย่างเลี่ยงไม่ได้ เพราะบรรดาพุทธศาสนิกมีความจำเป็นต้องใช้เครื่องมือเพื่อการสื่อสาร ซึ่งการใช้เครื่องมือเหล่านี้มีทั้งส่วนสร้างสรรค์ (constructive implement) และส่วนทำลาย (destructive implement) หากไม่มีการคำนึงถึงปทัฏฐาน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง ภาพยนตร์: สื่อสมัยใหม่ในการเผยแผ่ศาสนา (วสุ ศักดินันท์, 2551) ที่ได้ศึกษาและวิจัยเกี่ยวกับสื่อภาพยนตร์กับการเผยแผ่ศาสนา ซึ่งถือเป็นสื่อสมัยใหม่ที่ผู้รับชมได้รับประโยชน์ในการชมหลายด้านและในปัจจุบันคนส่วนใหญ่ก็หันมาสนใจชมภาพยนตร์กันมากขึ้น เนื่องจากมีเนื้อหาสาระและเรื่องราวแปลกใหม่เพิ่มมากขึ้นกว่าในอดีต โดยสื่อที่ได้รับความนิยมจากผู้ชมภาพยนตร์ส่วนใหญ่เป็นสื่อวีซีดี ดีวีดี และสื่อจากโรงภาพยนตร์ ภาพยนตร์จึงเป็นสื่อสมัยใหม่ที่ได้รับความนิยมอย่างมากในปัจจุบัน

จะเห็นได้ว่าผู้ที่นำเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารไปใช้งานก็จะต้องมีความรู้ความเข้าใจในการที่จะรับฟังข้อมูลข่าวสาร ซึ่งในปัจจุบันโดยเฉพาะระยะไม่กี่ปีมานี้ เมื่อมีการเกิดความขัดแย้งเกิดขึ้น ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลข่าวสาร หรือเกิดประเด็นที่ว่าควรจะเชื่อใคร หรือเชื่อสิ่งใด เพราะสื่อใหม่ๆ มีช่องทางที่จะส่ง “สาร” ต่างๆ ให้ถึงตัวผู้รับสารได้ตลอดเวลา อีกทั้งสื่อต่างๆ ดังกล่าว ยังเพิ่มปริมาณมากขึ้นเรื่อยๆ ในยุคดิจิทัลแห่งข่าวสารนี้ แต่ในขณะเดียวกัน กระบวนการ “รับรู้” ของผู้รับสารอาจจะยังไม่ได้รับการปรับให้เท่าทันในการพิจารณาตีความจากสารต่างๆ เหล่านั้นได้อย่างทันทั่วถึง ดังนั้นเราจึงควรมีโอกาสได้ใช้ “กาลามสูตร” เป็นหลักพิจารณาการรับข่าวสารในยุคดิจิทัลนี้ได้อย่าง “รู้เท่าทัน” ต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง การสื่อสารเพื่อการรู้เท่าทันสื่อและสารสนเทศจากสื่ออินเทอร์เน็ตของนักศึกษาระดับปริญญาตรี (ณัฐนันท์ ศิริเจริญ, 2557) ที่ได้กล่าวไว้ว่า จากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นทั่วโลก จะเห็นได้ว่าสื่ออินเทอร์เน็ตมีอิทธิพลต่อการรับรู้ ความคิด ความเชื่อ ทศนคติ พฤติกรรม มีผลกระทบต่อเศรษฐกิจและสังคมรวมถึงวัฒนธรรม โดยเฉพาะกลุ่มเยาวชนที่ยังขาดวุฒิภาวะขาดความสามารถในการคิดวิเคราะห์เนื้อหาที่มากับสื่ออย่างเหมาะสม ยังขาดทักษะในการอ่านและเขียนสื่อ ซึ่งหมายถึงการวิเคราะห์และผลิตสื่อด้วยวิจารณญาณของตนเอง หากไม่สามารถอ่านและเขียนสื่อได้อย่างเหมาะสมแล้วก็มีโอกาสที่จะตกเป็นเหยื่อของการปลุกฝังความคิดความเชื่อตามที่สื่อนำเสนอ แม้ว่าจะมีความสามารถทางวิชาการในระดับดีก็ตาม

การส่งต่อข้อมูลข่าวสารแบบ Word-of-mouth หรือ “ปากต่อปาก” และข้อมูลที่มีการส่งต่อกันทางออนไลน์จากเพื่อน ครอบครัว หรือบุคคลใกล้ชิดนั้นเป็นกลวิธีในการเผยแพร่ข้อมูลที่ทรงอิทธิพลและก่อให้เกิดความไว้วางใจต่อผู้รับสารเป็นอย่างมาก เนื่องจากผู้รับสารจะเกิดความรู้สึกว่าผู้ให้ข้อมูลข่าวสารไม่ได้รับประโยชน์จากการนำเสนอข้อมูล

ข่าวสารนั้นๆ จึงไม่น่าแปลกใจที่คนส่วนใหญ่เลือกที่จะให้น้ำหนักกับข้อมูลจากบุคคลเหล่านี้ ซึ่งเป็นบุคคลที่ตนเองรู้จักสนิทสนม ค้นเคย ซึ่งพระพุทธเจ้าได้ทรงใช้วิธีที่ทันสมัยในการสอนให้เราฝึกการไตร่ตรองด้วยสติ โดยลำดับด้วยตนเองในการที่จะเชื่อถือในข่าวสารเหล่านั้น นอกจากนี้เมื่อคนเรามีความคิดเห็นเกี่ยวกับประเด็นต่างๆ ในแง่ใดแง่หนึ่งแล้ว ก็มักชอบค้นหาข้อมูลมาสนับสนุนความคิดเห็นของตนเพียงอย่างเดียว และเลือกที่จะไม่เปิดรับฟังข้อมูลข่าวสารที่ขัดแย้งกับความเชื่อของตนเองและในขณะเดียวกันก็จะหาข้อมูลมาสนับสนุนสมมติฐานของตนเองว่าถูกต้อง ซึ่งพระพุทธเจ้าจะทรงสอนเรื่องความเชื่อเพื่อไม่ให้เราเกิดความหลง นั่นก็คือ ความมีสติเพื่อที่จะพิจารณาว่าข่าวสารข้อมูลนั้นมีความน่าเชื่อถือเพียงใด เพราะลักษณะดังกล่าวนี้เป็นอันตรายต่อการตัดสินใจ และมีผลต่อพฤติกรรมของเราเป็นอย่างมาก หากเรามีอคติในการยืนยันความเชื่อของตน โดยปักใจเชื่อว่าสิ่งที่เราเชื่อเท่านั้นคือสิ่งที่ถูกต้อง เราจะค้นหาเฉพาะข้อมูลที่สนับสนุนความคิดดังกล่าว แม้จะมีข้อมูลจากแหล่งที่น่าเชื่อถือว่าการกระทำนั้นอาจส่งผลเสียก็ตาม แต่เมื่อเราไม่เปิดรับหรือเชื่อถือข้อมูลดังกล่าวเลย ความเสี่ยงที่เกิดขึ้นจะมีมากน้อยเพียงใด พระพุทธองค์สอนให้เราพิจารณาอย่ายึดถือถ้อยคำที่ได้ยินมา แม้จะมาจากครู อาจารย์ อย่ายึดถือว่าเป็นความจริงเสมอไป ดังนั้นการเปิดรับข้อมูลข่าวสารที่ดีที่สุด คือการเปิดรับข้อมูลข่าวสารให้รอบด้าน พยายามลดอคติที่เกิดขึ้นในใจ รับฟังข้อมูลข่าวสารด้วยสติ และไม่ใช้อารมณ์ในการประเมินข้อมูล พิจารณาพึงรู้ด้วยตนเอง โดยฝึกตนให้เป็นที่พึ่งของตนเองได้ เมื่อใดที่ปราศจากธรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุข เมื่อไม่หลง มีสัมปชัญญะ มีสติมั่นคงรู้ได้ด้วยตนเอง เมื่อเจอข้อมูลใหม่ควรจะมีวิธีพิจารณาอย่างรอบคอบ เชื่อโดยใช้ปัญญาเหมือนอย่างที่เราเล่ากล่ามมาทั้งหมด ได้สดับรับฟังจากพระสัมมาสัมพุทธเจ้า โดยมีความสอดคล้องกับงานวิจัย เรื่อง ศึกษารูปแบบและวิธีการเทศนาของพระสงฆ์ไทยในปัจจุบัน (พระบุญโชค ชยธมโม, 2548) ได้นำเสนอไว้ว่า รูปแบบการเผยแผ่พุทธธรรมแบ่งเป็น 3 ประเภท คือ

1. รูปแบบการใช้สื่อบุคคล ได้แก่ ตัวท่านอันเป็นสื่อบุคคลที่สำคัญในการทำให้ผู้อื่นได้รับสาร และสาร คือ พระธรรมเทศนา การบรรยายธรรม การให้อวาท และการกล่าวสัมโมทนียกถา ซึ่งรูปแบบดังกล่าวมีวิธีการนำเสนอ 5 วิธี คือ (1) นำเสนอโดยตรง (2) นำเสนอโดยการเปรียบเทียบ อุปมาอุปไมย (3) นำเสนอโดยใช้ตัวอย่าง (4) นำเสนอโดยเชื่อมโยงกับสถานการณ์ (5) นำเสนอโดยวิธีการยกพุทธศาสนสุภาษิต คำคม โคลง คำกลอนประกอบ
2. รูปแบบการใช้สื่อมวลชน ได้แก่ สื่อวิทยุ โทรทัศน์ สื่อวิทยุกระจายเสียง สื่อสิ่งพิมพ์
3. รูปแบบการใช้สื่อเฉพาะกิจ ได้แก่ การสร้างวัตถุมงคล บทความ

ดังนั้น เทคโนโลยีสารสนเทศ จึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการเข้าถึงและเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้กว้างขวางไปทั่วโลก ภายใต้บริบทและแนวโน้มของประชากรโลกที่จะใช้ชีวิตในโลกออนไลน์ หรืออินเทอร์เน็ตเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่องผ่านเครื่องมือต่างๆ ทั้งคอมพิวเตอร์และโทรศัพท์เคลื่อนที่ ดังนั้น ประเทศไทยควรใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเป็นเครื่องมือในการพัฒนาประเทศให้เป็นศูนย์กลางพระพุทธศาสนาโลก แต่การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศดังกล่าว ต้องเป็นไปอย่างมีคุณธรรม จริยธรรม รวมทั้งไม่เป็นการบิดเบือนพระธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาตามพระไตรปิฎก

บทสรุป

จากการศึกษารูปแบบและกระบวนการสื่อสารพุทธธรรมผ่านสื่อสังคมออนไลน์ของพระสงฆ์ในสังคมไทย ทำให้เนื้อหาธรรมเผยแผ่ไปทั่วโลก ปัจจุบันเฟซบุ๊กมีผู้ใช้งานเป็นจำนวนมาก การบรรยายธรรมสามารถเข้าถึงผู้ชมได้มาก และข่าวสารยังกระจายไปอย่างรวดเร็วกว้างไกล สำหรับยูทูบ มีภาพเคลื่อนไหวพร้อมเสียง สามารถดึงดูดให้ผู้ชมมาสนใจในการบรรยายธรรมได้ ส่วนเว็บไซต์ ซึ่งเป็นคลังข้อมูลขนาดใหญ่ รวบรวมข้อธรรมได้มาก มีบอร์ดแลกเปลี่ยนพูดคุยสนทนา เสวนาธรรม ด้วยการเชื่อมโยงกันในเว็บไซต์ ไม่ว่าจะเป็นการเข้าใช้ด้วยการค้นหาจากกูเกิล (google) การเข้าผ่านหน้าเว็บไซต์โดยตรง ถือเป็นอีกทางเลือกที่น่าสนใจ เป็นเวทีสาธารณะ ไม่มีขอบเขตและข้อจำกัดในการถาม-ตอบ ผู้ถามและผู้ตอบต่างเป็นอิสระต่อกัน ไม่ต้องรู้จักกันก็สามารถเข้าถึงกลุ่มคนได้เป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะกลุ่มเยาวชนซึ่งมีความสนใจในสื่อออนไลน์ และกลุ่มคนที่ไม่สามารถหาหาหลักธรรมได้ด้วยข้อจำกัดด้านเวลา และสถานที่ สื่อออนไลน์จะทำให้คนกลุ่มนี้มีโอกาสเข้าถึงหลักธรรมได้อย่างสะดวกรวดเร็ว สามารถศึกษาได้ด้วยตนเองโดยอาศัยการกระจายและการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้กันอย่างหลากหลาย ทำให้พุทธธรรมเข้าถึงคนทั่วทั้งโลก ไม่เฉพาะแต่ในประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนาเท่านั้น

รูปแบบที่เหมาะสม คือ ถ้าต้องการสื่อที่มีรูปแบบกะทัดรัด รวดเร็ว ควรใช้เฟซบุ๊ก ถ้าต้องการสื่อที่เป็นวิชาการ มีเนื้อหาครบถ้วน ควรใช้เว็บไซต์ ถ้ามุ่งกลุ่มที่สนใจจริง ต้องการสืบค้น ควรใช้ยูทูบ โดยรูปแบบขึ้นอยู่กับกลุ่มเป้าหมาย ความเหมาะสมของวัย แล้วตามด้วยกระบวนการ หรือรูปแบบการอบรม หรือวัตถุประสงค์ของผู้จัดโครงการว่าต้องการปลูกฝัง คุณธรรมในด้านใดเป็นพิเศษ จึงจัดกระบวนการอบรมให้ตรงความต้องการของโครงการ

ดังนั้น รูปแบบการสื่อสารพุทธธรรมผ่านสื่อสังคมออนไลน์ของพระสงฆ์ในสังคมไทยมีความสำคัญอย่างยิ่ง คือ การทำให้หลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาในรูปแบบของบทความ ธรรมบรรยาย การสนทนาธรรม การเสวนาธรรม การตอบปัญหาธรรม โดยใช้ช่องทางสื่อสังคมออนไลน์ในการนำเสนอผ่าน 3 ช่องทาง ได้แก่ เฟซบุ๊ก ยูทูบ และเว็บไซต์ ขยายและเผยแผ่กว้างขวางออกไป ทำให้แพร่หลายเป็นที่ประจักษ์ต่อสาธารณชน หรืองานในหน้าที่ของพระสงฆ์ที่นำหลักธรรม ในพระพุทธศาสนาไปอบรมสั่งสอนพุทธศาสนิกชนตามสถานที่ต่างๆ ในหลายรูปแบบ เป็นการสื่อสารเพื่อการพัฒนาบุคคล ทางด้านจิตใจให้มีความเคารพเลื่อมใสในพระรัตนตรัย น้อมนำเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้เกิด ประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติตามสมควรแห่งการปฏิบัติ นั้น พระพุทธศาสนาจึงเป็นศาสนาที่มุ่งเพื่อประโยชน์สุขแก่ชาวโลก เป็นศาสนา แห่งสันติภาพของโลก ประสานสังคมให้เป็นหนึ่งเดียวกันได้ โดยการใช้หลักธรรมที่ส่งเสริมให้มีความเป็นธรรมในสังคม ซึ่งพุทธธรรมเป็นส่วนประกอบของมนุษย์ที่มีความสำคัญต่อความสงบสุขและความเจริญก้าวหน้าของสังคมในปัจจุบัน

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษารูปแบบและกระบวนการสื่อสารพุทธธรรมผ่านสื่อสังคมออนไลน์ของพระสงฆ์ในสังคมไทย มีข้อเสนอแนะดังนี้
ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย

1. รูปแบบการสื่อสารพุทธธรรมผ่านสื่อสังคมออนไลน์ของพระสงฆ์ในสังคมไทย ที่ปรากฏในเฟซบุ๊ก ยูทูบ และเว็บไซต์ ควรมีเชิงอรรถของเอกสาร มีแหล่งที่อ้างอิงของพุทธวจนะนั้นๆ และที่สำคัญที่สุดควรระบุว่ามาจากพระไตรปิฎกเล่มใด เพื่อความเลื่อมใสศรัทธา และง่ายต่อการสืบค้นข้อมูลสำหรับผู้ที่ต้องการศึกษาหลักธรรมอย่างละเอียดลึกซึ้ง
2. ผู้ดูแลเว็บไซต์หรือเว็บเพจ ควรประกอบไปด้วยบุคคลอย่างน้อย 2 ท่านขึ้นไป โดยแต่ละท่านควรจะเป็นผู้รู้ในเรื่อง พระพุทธศาสนา เช่น ด้านการปฏิบัติธรรม ด้านความรู้วิชาการ ด้านพิธีกรรม เป็นต้น ซึ่งผู้ดูแลควรมีความรู้เฉพาะทาง หรือเอดท์คอะในเรื่อ้นั้นๆ หรือถ้ามีความรู้ทุกเรื่องยิ่งดีเป็นอย่างมาก เพราะกลุ่มบุคคลที่เข้ามาศึกษาข้อมูลเว็บไซต์หรือเว็บเพจ ส่วนใหญ่จะใช้เวลากับการศึกษหรือการทำงาน จึงใช้อินเทอร์เน็ตเพื่อผ่อนคลายจากความเหนื่อยล้า และความเครียดที่สะสม มาทั้งวัน และต้องการได้รับการแนะนำหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาเพื่อนำมาประยุกต์ใช้กับชีวิตจริงได้อย่างเหมาะสม ที่สุด

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาเปรียบเทียบรูปแบบการสื่อสารพุทธธรรมผ่านสื่อสังคมออนไลน์ของพระสงฆ์ในสังคมไทยกับสังคม ตะวันตก
2. ควรศึกษาเปรียบเทียบรูปแบบการสื่อสารพุทธธรรมผ่านสื่อสังคมออนไลน์ของพระสงฆ์กรณีศึกษาหลวงพ่อ พุทธทาสภิกขุกับพระราชธรรมนิเทศ (พยอม กัลยาโณ)

เอกสารอ้างอิง

- ณัฐนันท์ ศิริเจริญ. 2557. การสื่อสารเพื่อการรู้เท่าทันสื่อและสารสนเทศจากสื่ออินเทอร์เน็ตของนักศึกษาระดับปริญญาตรี. ดุษฎีนิพนธ์ ปรัชญาดุสิตบัณฑิต สาขานิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- พระจักรพงษ์ วิสุทธสีโล. 2542. การใช้เทคโนโลยีกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา. กรุงเทพฯ: บริษัทธีระฟิล์ม และไซเท็กซ์ จำกัด.
- พระธรรมโกศาจารย์. 2548. การเผยแผ่เชิงรุก. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระบุญโชค ชยธมโม. 2548. ศึกษารูปแบบและวิธีการเทศนาของพระสงฆ์ไทยในปัจจุบัน. วิทยานิพนธ์ พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขารัชมิตติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาสมชาย ฐานวุฑโฒ. 2549. ศึกษาบทบาทการเผยแผ่พุทธธรรมของพระวิสุทธาธิป (วีระ ภาทจาโร). วิทยานิพนธ์ พุทธศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วสุ ศักดินันท์. 2551. ภาพยนตร์: สื่อสมัยใหม่ในการเผยแผ่ศาสนา. สารนิพนธ์ ศิลปศาสตรบัณฑิต (ศาสนศึกษา) วิทยาลัยศาสนศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล.